

проведення досудового розслідування і судового слідства по конкретній кримінальній справі настають наслідки, перелік і зміст яких визначається зазначенням правильної кримінально-правової кваліфікації.

Отже, поняття принципів кримінально-правової кваліфікації законодавчо не закріплено, тому цим питанням займається лише наука кримінального права. На сучасному етапі розвитку кримінального права в Україні вони є предметом лише науки кримінального права.

Література

1. Гацелюк В. А. Реализация принципов уголовного права Украины: проблемы и перспективы / В. А. Гацелюк. – Луганськ: РИО ЛАВД, 2003. – 152 с.

2. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. посібник. / В. О. Навроцький. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.

3. Навроцький В. О. Специфіка принципів кримінально-правової кваліфікації / В. О. Навроцький // Вісник університету внутрішніх справ. – 2010. – Випуск 10. – С. 112-117.

УДК 343 (043.2)

Овсійчук Т. П., магістрант,
Інститут права ім. І. Малиновського, Національний
університет «Острозька академія», м. Острог Рівненської обл.

ЗАБОРОНА ВИДАЧІ ВЛАСНИХ ГРОМАДЯН ЯК ПІДСТАВА ВІДМОВИ У ЗДІЙСНЕННІ ЕКСТРАДИЦІЇ

У теорії та кримінально-правовій практиці правозастосування відсутня єдність з питання екстрадиції державами власних громадян. Прихильниками видачі громадян виступали Гуго Гроцій, Ваттель, Билльо, Ф. Ф. Мартенс, В. П. Даневський, Д. П. Нікольський, Э. К. Симсон, та інші. Вони висували такі аргументи у захист цієї концепції:

– територіальний принцип чинності кримінального закону повинен панувати у всіх випадках вчинення злочину, незалежно від громадянства;

– розслідування та судовий розгляд по кримінальній справі, пов'язані з дослідженням обставин злочину (допити свідків і потерпілих, проведення експертиз, зібрання доказів), можуть бути ефективними, якщо вони проводяться на місці вчинення злочину;

– держава, караючи свого громадянина, який вчинив злочин за кордоном і порушив інтереси іншої держави, не може гарантувати правових інтересів цієї держави, тому зобов'язана його видати;

– держава не має права на «вилучення» свого громадянина, який вчинив кримінально каране діяння в іноземній державі, з-під юрисдикції останньої, а втеча особи є нічим іншим як випадком, що не має правового значення для вирішення питання здійснення правосуддя у справі цієї особи;

– упередженість судових органів іноземної держави не є тим аргументом, який заслуговує на увагу, оскільки практика вирішення

екстрадиційних питань іде шляхом укладення міжнародних договорів, що само по собі виключає будь-яку недовіру, у тому числі до суду договірної сторони.

Прихильниками невидачі власних громадян виступали С. Пуфендорф, К. Біндінг, Ф. Мартіц, Г. Мейер, А. Степанов. У літературі як аргументи невидачі власних громадян наводяться положення, зміст яких полягає в наступному:

— держава перебуває у певному правовому зв'язку із власним громадянином, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках. Якщо громадянин зобов'язаний поважати і дотримуватися законів своєї держави, то й вона у свою чергу зобов'язана забезпечувати захист прав та інтересів свого громадянина, надавати гарантії безпеки його особистості як у межах своєї території, так і поза нею. Тож видаючи іноземній державі власного громадянина держава не виконує взятого на себе обов'язку і позбавляє його гарантій у здійсненні правосуддя, передбачених її законами;

— кримінальна юрисдикція держави поширюється на громадянина не лише в силу територіального принципу, а й принципу громадянства, таким чином, держава має бути визнана компетентною судити та покарати власного громадянина за злочинне діяння, вчинене ним за її межами.

— можливість недостатньої об'єктивності судово-слідчих органів запитуючої держави, яка здійснює процесуальне провадження відносно іноземного громадянина, який вчинив злочин на її території;

— держава не погоджується з певним обмеженням своєї суверенної влади у разі видачі громадян;

— держава обмежується власними інтересами, для неї не існує ніякого обов'язку піклуватися про підтримку порядку чужої держави;

— у випадку, коли видача запитується за діяння, що не є злочином за законодавством держави громадянства особи, вона не здійснює його видачі відповідно до принципу подвійної кримінальності;

— основний аргумент невидачі власних громадян треба шукати, з одного боку, у загальновизнаному принципі поваги державного суверенітету, з іншого боку – у взаємній відповідальності особистості та держави.

У практиці держав існує два основних підходи до питання видачі власних громадян: одні держави повністю відкидають можливість видачі власних громадян, інші – допускають подібну видачу за умови дотримання ряду положень, зокрема, таких:

— необхідна наявність договору, у якому передбачена подібна видача;

— інша сторона повинна дотримуватися аналогічної практики;

— видача здійснюється на умовах взаємності.

Необхідно відзначити, що невидача громадян не означає їх безвідповідальності. У випадку, коли особа внаслідок приналежності до громадянства певної держави не може бути видана іншій державі, вона

може на запит зацікавленої сторони притягатися до кримінальної відповідальності відповідно до національного законодавства згідно із принципом *aut dedere aut judicare*, який закріплений у багатьох міжнародно-правових документах.

Разом з тим питання про невидачу власних громадян не таке однозначне, як це може здатися на перший погляд. Достатньо часто особи, винні у вчиненні злочинів, що посягають на інтереси інших держав або їх підданих, переходять на території країни свого громадянства, для того щоб уникнути кримінальної відповідальності, і в зв'язку з цим виникає проблема їх видачі. Не викликає жодних сумнівів, що розслідування і судовий розгляд по кримінальній справі, пов'язане з дослідженням обставин злочину (допити свідків і потерпілих, проведення експертиз, здійснення інших слідчих дій), може бути ефективним лише в тому випадку, якщо воно проводиться за місцем вчинення злочину, тобто відповідно до територіального принципом. З іншого боку, держава громадянства особи, якби вона видавала його, мала б погодитися з певним обмеженням своєї суверенної влади, що поширюється на своїх громадян, а також на іноземців та осіб без громадянства, які знаходяться на її території.

Крім того, ситуація може ускладнитися і в зв'язку з тим, що видача запитується за діяння, яке не є злочином за законодавством держави громадянства особи. Необхідно також врахувати, що в кожному разі буде зберігатися побоювання в недостатній об'єктивності слідчих органів запитуючої держави, які здійснюють процесуальне провадження щодо іноземного громадянина, який вчинив злочин на її території. Тому в переважній більшості випадків запити про екстрадицію, адресовані державі громадянства індивіда, не задовольняються.

У той же час застосування критерію громадянства для відмови від екстрадиції на практиці тісно пов'язане з встановленням громадянства запитуваної особи. При цьому точне встановлення громадянства індивіда прямо пов'язане з його видачею та в окремих випадках може перешкодити задоволенню відповідного запиту. Подібні випадки нерідко мають місце в практиці екстрадиції.

Так, Україна звернулася до Азербайджану з проханням про видачу звинуваченого у здирництві відомого спортсмена Віктора Авдишева. Затриманий в Україні, але відпущений під підписку про невиїзд під час судового розгляду, Авдишев не з'явився на оголошення вироку, виїхав за межі України і був затриманий на території Азербайджану. Українська сторона спиралася на Конвенцію СНД про надання правової допомоги. При розгляді запиту було встановлено, що В. Авдишев отримав паспорт в 1979 р. на території колишньої Азербайджанської РСР. Потім, вже в Україні, він отримав паспорт громадянина України нового зразка, а в 1994 р. український закордонний паспорт. Оскільки українське законодавство не визнавало подвійного громадянства, правоохоронні органи країни,

вважаючи його українським громадянином, наполягали на екстрадиції. Однак, згідно із законодавством Азербайджанської Республіки, була встановлена приналежність Авдишева до азербайджанського громадянства. Зокрема, ст. 11 Закону «Про громадянство Азербайджанської Республіки» передбачає в числі інших підстав для набуття громадянства народження особи на території Азербайджану або від азербайджанських громадян. Виходячи з того, що Віктор Авдишев народився в 1954 р. в Ханларському районі Азербайджану, було встановлено його громадянство та відмовлено у видачі.

Треба мати на увазі, що хоча держави й надають переважного значення відмові від екстрадиції своїх громадян, проте розвиток конституційних підходів до цієї проблеми зазнає останнім часом певних змін. До того ж сучасна міжнародна договірна практика дає підстави стверджувати, що деякі найважливіші юридичні інструменти, прийняті останнім часом, відображають тенденцію до більш ліберального тлумачення правила невидачі громадян і враховують можливість екстрадиції громадян. Збільшується кількість угод та конвенцій, що стимулюють сторони сумлінно здійснювати свою юрисдикцію стосовно злочинців, які не були видані через їхнє громадянство або інші відмовні підстави.

Отже, громадянство особи є правовим фактором, що підлягає обов'язковому врахуванню при вирішенні питання про видачу. Позиція невидачі більшістю держав власних громадян зорієнтована на загальнолюдські цінності та правові принципи, внаслідок дотримання яких забезпечується захист прав людини в інституті екстрадиції, адже кожна держава, як суверен, повинна піклуватися про власних громадян та відстоювати їх інтереси на міжнародному рівні.

Література

1. Відмова від видачі власних громадян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bib.getenjoyment.net/otkaz-vyidachi-sobstvennyih.html>.
2. Нестеренко С. С. Правило невидачі власних громадян як інструмент забезпечення принципу *jus de non evocando* / С. С. Нестеренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://do.gendocs.ru/docs/index-13943.html?page=54>.
3. Сафаров Н. А. Европейская система экстрадиции: некоторые проблемы реформы / Н. А. Сафаров // МЖМ. – 2006. – № 1. – С. 54-70.
4. Шевченко О. Т. Традиції та тенденції екстрадиційної правозастосовчої практики / О. Т. Шевченко: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univer.km.ua/visnyk/1333.pdf>.